

Između neakuzativnosti i neergativnosti: Povratno, uzajamno-povratno i autokauzativno se

Maja Miličević

(Univerzitet u Beogradu)

In B. Arsenijević and S. Halupka-Rešetar (Eds), *Srpski jezik u savremenoj lingvističkoj teoriji*. Niš: Filozofski fakultet. 175-192. (2015)

ISBN: 978-86-7379-393-1

This is a pre-print version. The paper is under copyright; for permission to re-use or reprint the material in any form please contact the editors.

Između neakuzativnosti i neergativnosti: Povratno, uzajamno-povratno i autokauzativno se*

Maja Miličević, Univerzitet u Beogradu

Apstrakt U radu se daje pregled analiza razvijenih u okviru leksičko-funkcionalne gramatike i njene teorije leksičkog preslikavanja za formiranje povratnog (*obući se*) i uzajamno-povratnog (*voleti se*) oblika obeleženog rečcom *se*. Posebno se ističu prednosti pristupa zasnovanog na neprelaznoj analizi koja podrazumeva da prilikom nastanka povratnog i uzajamno-povratnog oblika dolazi do detranzitivizacije glagola, ali da se oba glagolska argumenta zadržavaju i zajednički preslikavaju na funkciju subjekta. U prilog ovoj analizi navodi se povezanost između inherentno povratnih i neakuzativnih glagola sa jedne, a inherentno uzajamno-povratnih i neergativnih glagola sa druge strane. Takođe se razmatra priroda alternacija iz kojih proističu refleksivni i recipročni oblik i utvrđuje se da se radi o morfosintaksičkom tipu, kod koga je značenje očuvano, a promena se beleži u preslikavanju glagolskih argumenata na sintaksičke funkcije. Najzad, pažnja se posvećuje i autokauzativnom obliku (*pomeriti se, ujediniti se*), za koji se predlaže morfosemantička analiza.

Gljučne reči: leksičko-funkcijska gramatika, teorija leksičkog preslikavanja, rečca *se*, povratni oblik, uzajamno-povratni oblik, autokauzativni oblik.

1. Rečca *se* i argumentaska struktura glagola

Rečca *se* u srpskom jeziku u većini slučajeva označava neku vrstu argumentske alternacije, odnosno signalizira izmenu u argumentskoj strukturi glagola.¹ U rečenici (1a), na primer, označava detranzitivizaciju prelaznog glagola *braniti* (1b), na koji je primenjena operacija refleksivizacije, odnosno formiranja povratnog oblika. Slično tome, (2) ilustruje recipročnu (uzajamno-povratnu), a (3) (de)kauzativnu alternaciju.

- (1) a. Kosta se brani.
b. Kosta brani Janka.

---

*Rad je nastao u okviru projekta Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije br. 178004, *Standardni srpski jezik – sintaksička, semantička i pragmatička istraživanja*.

¹ U radu *se* označavamo kao rečcu, sledeći, između ostalih, Stevanovića (1961/62).

- (2) a. Kosta i Janko se poznaju.
b. Kosta poznaje Janka.
- (3) a. Televizor se pokvario.
b. Kosta je pokvario televizor.

Kao što primeri pokazuju, zahvaljujući operacijama na argumentskoj strukturi jedan isti glagol može imati više mogućih sintaksičkih realizacija. Sama argumentska struktura tradicionalno se definiše kao deo leksičke odrednice glagola koji sadrži sintaksički relevantne semantičke informacije. Savremene lingvističke teorije slažu se u shvatanju da sintaksička svojstva glagola zavise od određenih aspekata njegovog značenja (Ackerman & Moore 2001 Alsina 1996, Grimshaw 1990, Rappaport Hovav & Levin, 1998 i mnogi drugi), a premda ne postoji konsenzus u pogledu toga šta čini sintaksički relevantne semantičke informacije, u većini pristupa smatra se da ključno mesto zauzimaju semantički argumenti glagola, odnosno njegove *tematske* (θ) *uloge* (agens, pacijens, tema, doživljavač, beneficijent, cilj, instrument, izvor i lokacija; v. npr. Dowty 1991), koje se zatim povezuju sa sintaksičkim funkcijama.

U ovom radu bliže se bavimo formiranjem (uzajamno-)povratnog i autokauzativnog oblika.² Povratni i uzajamno-povratni oblik posebno su zanimljivi s obzirom na status u pogledu neakuzativnosti/*-neergativnosti*, ali i s obzirom na podelu argumentskih alternacija u one zasnovane na promeni u sintaksičkim funkcijama, bez izmena u značenju, i one koje uključuju značenjsku, odnosno promenu na nivou semantičkih uloga. U prvom slučaju reč je o *morfosintaksičkim*, a u drugom o *morfosemantičkim* ili *morfoleksičkim* operacijama (Blevins 2003: 512, Haspelmath 2002: 211). Formiranje povratnog i uzajamno-povratnog oblika često se određuje kao „granični slučaj“ (v. npr. Haspelmath 2002: 213), dok je izvođenje autokauzativnog oblika (dekauzativa sa animatnim učesnikom) jasno određeno kao morfosemantička operacija. U radu naglašavamo morfosintaksičku dimenziju izvođenja refleksivnog i recipročnog oblika, ali i skrećemo pažnju na povezanost između izvedenog (uzajamno-)povratnog oblika i srodnih morfosemantički izvedenih i leksikalizovanih glagola.

Analiza koju predlažemo formulisana je u okviru principa leksičko-funkcijske gramatike (LFG), odnosno njene teorije leksičkog preslikavanja (engl. Lexical Mapping Theory, LMT), zasnovane na radu J. Bresnan i J. Kanerve (Bresnan & Kanerva 1989). Verzija LMT koju koristimo u analizi semantičkih uloga oslanja se na pristup koji predlaže Dowty (1991), a koji je zasnovan na proto-ulogama. U sledećem odeljku dat je kratak pregled osnovnih pretpostavki usvojenog teorijskog pristupa, a zatim se ilustruju neke od analiza povratnog i uzajamno-povratnog oblika koje su ponuđene u leksičko-funkcijskoj gramatici. Posebna pažnja posvećuje se analizi Alsine (Alsina 1996), čiji pristup se dalje razrađuje uključivanjem podataka o autokauzativnim i leksikalizovanim refleksivnim i recipročnim glagolima koji su bliski oblicima nastalim

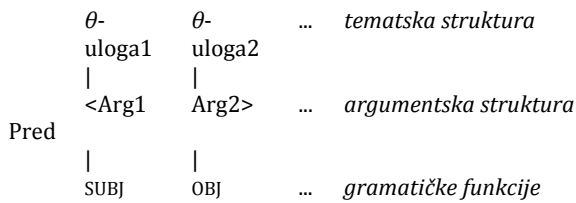
² Budući da smatramo da ista glagolska odrednica može imati više realizacija, govorimo o povratnom i uzajamno-povratnom *obliku* glagola, a ne o povratnim i uzajamno-povratnim *glagolima* ili *konstrukcijama*.

morfosintaksičkim putem. Poslednji odeljak sadrži zaključke i implikacije za dalja istraživanja.

2. Teorija leksičkog preslikavanja

Verzija teorije leksičkog preslikavanja na koju se oslanjamo u radu podrazumeva da se za svaki glagol unutar argumentске strukture mogu izdvojiti tri podnivoa: (a) tematska struktura, (b) argumentска struktura (u užem smislu) i (c) nivo gramatičkih funkcija, odnosno sintaksička struktura. U tematskoj strukturi prikazani su tematski argumenti glagola (njegova semantička valenca); nivo gramatičkih funkcija pokazuje koje sintaksičke funkcije glagolski argumenti vrše (sintaksička valenca); najzad, srednji nivo – argumentска struktura u užem smislu – predstavlja uređenu listu argumentских mesta raspoloživih unutar potkategorizacionog okvira glagola. Pod (4) je dat šematski prikaz ove podele (prilagođen iz Ackerman & Moore 2001: 45).

(4) Tri nivoa argumentске strukture glagola

Dok su tematska i sintaksička struktura uključene u prikaze argumentске strukture u različitim teorijskim pristupima, „srednji“ nivo je razrada koju ne uključuju sve teorije. Ovaj nivo posreduje između leksičke semantike i sintakse i može se označiti i kao nivo „leksičke tranzitivnosti“ (Blevins 2003: 508). Motivacija za njegovo uključivanje u prikaz argumentске strukture potiče iz zapažanja da neke alternacije deluju upravo na argumente u užem smislu, a ne na tematske uloge glagola ili gramatičke funkcije (v. Ackerman & Moore 2001, Avgustinova, Skut & Uszkoreit 1999, Blevins 2003), što će se pokazati značajnim i za našu analizu (uzajamno-)povratnog oblika u srpskom jeziku.

Nivoi unutar argumentске strukture međusobno su povezani putem *principa preslikavanja*. Za tematske uloge i gramatičke funkcije podrazumeva se da podležu hijerarhijskom uređenju čiji je rezultat da najviše rangiran tematski argument bude preslikan na funkciju subjekta. Bresnan i Kanerva (1989) predlažu sledeću hijerarhiju tematskih uloga: agens > beneficijent > doživljavač > instrument > pacijens/tema > lokacija. Za sintaksičke uloge uglavnom je prihvaćena hijerarhija subjekat > objekat > kosa odredba³ > sekundarni objekat.⁴ Međutim, ove informacije nisu uvek dovoljne,

³ Termin „kosa odredba“ označava predložko-padežne konstrukcije ali i bespredložke eksponente funkcija koje nisu direktni objekat. Radi jednostavnosti, u daljem tekstu zadržavamo englesku oznaku OBL(ique).

pa se u argumentsku strukturu uključuje i sintaksička klasifikacija svakog argumenta. Ova klasifikacija označena je obeležjima $[\pm r]$ i $[\pm o]$, koja specificuju gramatičke funkcije s obzirom na (tematsku) restriktivnost i status objekta (engl. $\pm$ (thematically) restricted; $\pm$ objective; v. Bresnan & Kanerva 1989, Bresnan & Zaenen 1990). Ova obeležja vezuju se za gramatičke funkcije na način prikazan u (5).

(5) Obeležja gramatičkih funkcija

	$[-r]$	$[+r]$
$[-o]$	SUBJ	OBL _θ
$[+o]$	OBJ	OBJ _θ

Obeležje $[-r]$ označava da argument može biti preslikan na subjekat (SUBJ) ili objekat (OBJ), sintaksičke funkcije koje može vršiti bilo koji semantički argument. Obeležje $[+o]$ definiše objekatske funkcije, OBJ i OBJ_θ (sekundarni objekat), a obeležje $[-o]$ funkcije subjekta i kose odredbe (OBL_θ) (Bresnan & Zaenen 1990: 49).

Tematske uloge dobijaju navedena obeležja na osnovu principa *intrinzične klasifikacije argumenata*, zasnovane na njihovom značenju. Sledeći brojne autore u okviru leksičko-funkcijske gramatike (v. npr. Ackerman & Moore 2001, Alsina 1996, Zaenen 1993), ovde zauzimamo nekategoričan pristup tematskim ulogama, zasnovan na stavu o postojanju dveju proto-uloga. Predlagač ovog pristupa, Dowty (1991: 572), definiše ove uloge, nazivajući ih **proto-agensom** i **proto-pacijensom**, na sledeći način:

(6) Svojstva koje doprinose statusu proto-agensa [P-A]:

- a. voljno učešće u događaju ili stanju
- b. svest (i/ili mogućnost percepcije)
- c. uzrokovanje događaja ili promene stanja u drugom učesniku
- d. kretanje (u odnosu na položaj drugog učesnika)

(7) Svojstva koje doprinose statusu proto-pacijensa [P-P]:

- a. doživljava promenu stanja
- b. predstavlja inkrementalnu temu
- c. uzročno ga pogađa radnja drugog učesnika
- d. statičan je u odnosu na kretanje drugog učesnika⁵

Zaenen (1993: 153) uklapa ovakvo viđenje tematskih uloga u principe intrinzične klasifikacije argumenata na sledeći način:

- (8) a. Ukoliko učesnik ima više svojstava pacijensa nego agensa, dobija obeležje $[-r]$.
 b. Ukoliko učesnik ima više svojstava agensa nego pacijensa, dobija obeležje $[-o]$.
 c. Jednak broj svojstava dovodi do dobijanja obeležja $[-r]$.

⁴ Sekundarni objekat uočava se npr. u engleskoj rečenici *The dog barked us awake*, 'Pas nas je probudio lajanjem' doslovno 'Pas nas je lajao do buđenja'; v. i napomenu 15.

⁵ Različite kombinacije osobina navedenih u (4) i (5) daju različite tradicionalne tematske uloge, pa su tako svojstva agensa voljnost, uzrokovanje, svest i kretanje, dok doživljavač ima svest, ali bez voljnosti i uzročnosti (Dowty 1991: 577).

d. Ukoliko glagol ima jednog učesnika koji nema ni svojstva agensa ni svojstva pacijensa, markira se obeležjem [-o].

Ovo ukratko znači da agens dobija obeležje [-o] i preslikava se na funkciju subjekta, dok pacijens dobija obeležje [-r] i preslikava se na funkciju subjekta (u odsustvu agensa), ili na sledeću funkciju u hijerarhiji, direktni objekat (u prisustvu agensa). U sledećem odeljku teoriju leksičkog preslikavanja primenjujemo na analizu povratnog i uzajamno-povratnog oblika.

3. Povratni i uzajamno-povratni oblik u srpskom jeziku

Tema koja posebno privlači pažnju u literaturi posvećenoj povratnom i uzajamno-povratnom obliku sa *se* (i srodnim markerima u drugim jezicima) jeste analiza povratne rečice, tačnije pitanje da li ona u sintaksičkoj strukturi ima status glagolskog argumenta i gramatičku funkciju direktnog objekta, ili predstavlja (neargumentski) morfološki znak alternacije u argumentskoj strukturi glagola, tj. njegove detranzitivizacije. U tom pogledu mogu se izdvojiti dve glavne pozicije, **prelazna** i **neprelazna**. U okviru neprelazne pozicije može se dalje napraviti podela prema tome da li se smatra da su nastali oblici **neakuzativni** (zadržavaju unutrašnji argument) ili **neergativni** (zadržavaju spoljašnji argument).⁶ U narednim odeljcima detaljnije se bavimo ovim shvatanjima, posebno ističući neprelaznu poziciju i jednu od njenih „hibridnih“ varijanti, prema kojoj se oba glagolska argumenta zadržavaju i objedinjeno preslikavaju na funkciju subjekta.

3.1 Prelazna analiza

Budući da je rečica *se* dijahronijski vezana za oblik *sebe*, u gramatikama i radovima posvećenim srpskom jeziku široko je zastupljeno shvatanje da ona vrši funkciju direktnog objekta, jednako kao i naglašeni zamenički oblici *sebe* i *jedan drugog* (Ivić 1961/62, Stevanović 1961/62 Stanojčić i Popović 2008). U okviru leksičko-funkcijske gramatike ovakvo shvatanje zastupaju De Alencar i Kelling (2005), koji pre svega govore o germanskim i romanskim jezicima, ali čija analiza ima šire implikacije i može se primeniti i na srpski. Ovi autori za povratni i uzajamno-povratni oblik pretpostavljaju analizu prikazanu pod (9) (na primeru *braniti se*).⁷

⁶ Distinkciju između spoljašnjeg i unutrašnjeg argumenta prvi je predložio Williams (1980), zasnivajući je na tome da li se argument javlja izvan ili unutar glagolske fraze. Strukturno gledano, ove dve vrste argumenata odgovaraju subjektu i objektu. Budući da LFG ne definiše gramatičke funkcije prema strukturnim položajima, spoljašnji i unutrašnji argument tipično se određuju kao argumenti sa svojstvima proto-agensa i proto-pacijensa (v. Alsina 1996: 42).

⁷ Ovde sledimo pretpostavku, uočenu u najvećem delu literature, da su osnovni procesi uključeni u izvođenje reflektivnog i recipročnog oblika vrlo slični, usled čega se oni najčešće objedinjeno prikazuju.

(9) Prelazna analiza povratnog i uzajamno-povratnog oblika *sa se*

θ -struktura		agens _i	pacijens _i
a-struktura	<i>braniti se</i> _{REFL/REC}	<Arg1 _i	Arg2 _i >
		[-o]	[-r]
f-struktura		SUB _j _i	OBJ _j =
			REFL

U ovoj analizi ne podrazumeva se alternacija argumentne strukture prilikom formiranja (uzajamno-)povratnog oblika. Jedino što preslikavanje prikazano pod (9) razlikuje od tranzitivne upotrebe istog glagola jeste koreferencijalnost glagolskih argumenata.

3.2 Neprelazne analize

Neprelazne analize (uzajamno-)povratnog oblika *sa se* proistekle su iz zapažanja da povratne rečice u romanskim i slovenskim jezicima nemaju istu distribuciju kao drugi nenaglašeni zamenički oblici, niti su u komplementarnoj distribuciji sa naglašenim povratnim (i uzajamno-povratnim) zamenicama. Brojni autori pokazuju da ovo važi i za srpski jezik. *Se* se razlikuje od nenaglašenih oblika ličnih zamenica, kao i od naglašene zamenice *sebe* (i izraza *jedan drugog*), između ostalog u koordiniranim konstrukcijama (10), gde ne dozvoljava slaganje u akuzativu.⁸

(10)a. Marta mene_{ACC}/ me_{ACC}, kao i Kostu_{ACC}, brani svim snagama.

b. Marta sebe_{ACC}, kao i Kostu_{ACC}, brani svim snagama.

c. Marta se, kao i *Kostu_{ACC}, brani svim snagama.

Među neprelaznim analizama mogu se izdvojiti one koje podrazumevaju uklanjanje jednog argumenta iz argumentne strukture prelaznog glagola, koje se mogu označiti kao „redukcioniističke“, i analiza kod koje oba argumenta ostaju u strukturi („neredukcioniistička“ analiza). Za redukcioniističke pristupe bitan dodatni problem predstavlja određenje prema pitanju koji od argumenata – spoljašnji ili unutrašnji – biva eliminisan, a koji se zadržava i biva preslikan na gramatičku ulogu subjekta. Oba shvatanja se često sreću u literaturi, budući da povratni i uzajamno-povratni oblik ponekad ispoljavaju osobine neakuzativnih, a ponekad neergativnih glagola. Neredukcioniistički pristup, sa druge strane, može se nazvati i „hibridnim“, budući da ne pretpostavlja uklanjanje nijednog argumenta i predviđa variranje između neakuza-

⁸ Detaljniji pregled i dodatni dokazi u prilog neprelaznoj analizi *se* u srpskom mogu se naći u Sells, Zaenen i Zec (1987), Moskovljević (1997), Marelj (2004) i Samardžić (2006). Testovi daju iste rezultate i za uzajamno-povratni oblik (v. Dimitriadis 2004).

tivnih i neergativnih svojstava. Sva tri pristupa detaljnije su prikazana u narednim pododeljcima.⁹

3.2.1 Neakuzativni pristup

Neakuzativna analiza povratnog oblika sa rečcom *se* podrazumeva da je spoljašnji argument uklonjen, dok je unutrašnjii kao posledica toga preslikan na položaj subjekta. Na primer, Grimshaw (1990) govoreći o romanskim jezicima tvrdi da prilikom izvođenja povratnog oblika dolazi do vezivanja spoljašnjeg argumenta za unutrašnji, usled čega se spoljašnji argument ne iskazuje sintaksički. Koristeći verziju LMT opisanu u gornjem tekstu, ovaj proces može se prikazati na način naveden pod (11). Iz prikaza se vidi da do alternacije dolazi na nivou argumentske strukture u užem smislu, dok obe tematske uloge ostaju implicitno prisutne.

(11) Neakuzativna analiza povratnog i uzajamno-povratnog oblika sa *se*¹⁰

θ-struktura		[P-A] _i	[P-P] _i
		\	/
a-struktura	<i>braniti</i>	<i>se-</i>	<Arg2 ₁ >
	REFL/REC		
		[-r]	
f-struktura			
		SUBJ ₁	

U prilog neakuzativnom pristupu navode se uglavnom činjenice iz romanskih jezika (v. pregled u Grimshaw 1990: 154-156). Budući da u slovenskim jezicima postoji vrlo mali broj površinskih manifestacija neakuzativnosti/~~neergativnosti~~, morfosintaksički testovi osetljivi na ovu distinkciju izuzetno su malobrojni i često problematični, između ostalog i zbog interakcije sa aspektualnim svojstvima glagola (v. Aljović 2000). Među postojećim testovima nema nijednog koji jasno ide u prilog neakuzativnom stanovištu.

3.2.2 Neergativni pristup

Prema neergativnoj analizi, prilikom izvođenja povratnog oblika dolazi do eliminisanja unutrašnjeg argumenta, nakon čega se spoljašnji zadržava u položaju subjekta (u okviru LFG ovo shvatanje zastupa Grimshaw 1982; v. i Reinhart & Siloni 2004, 2005, Wehrli 1986). Prikaz u skladu sa LMT dat je pod (12).

⁹ Ovi pristupi ne iscrpljuju sve mogućnosti analize rečce *se* i ne obuhvataju, na primer, analizu *se* kao ekspletivne zamenice (v. Progovac 2005).

¹⁰ Numerički indeksi pokazuju preslikavanje između argumenata i sintaksičkih funkcija.

(12) Neergativna analiza povratnog i uzajamno-povratnog oblika sa se

θ -struktura			[P-A] _i	[P-P] _i
a-struktura	<i>braniti</i>	<i>se-</i>	<Arg1 ₁ >	
	REFL/REC			
f-struktura			[-o]	
			SUBJ ₁	

Pregled pojava koje idu u prilog ovom shvatanju u romanskim jezicima daju Alsina (1996) i Reinhart i Siloni (2004). U srpskom jeziku u korist ovog pristupa govori to što kod povratnih oblika nije moguće pomeranje leve grane (engl. left-branch extraction) u slučaju upitnih reči, prisvojnih zamenica i opisnih prideva (up. 13c), isto kao ni kod neergativnih glagola (13b), a suprotno neakuzativnim glagolima (13a) (v. Aljović 2001, Marelj 2004).

- (13)a. Koji je već stigao pevač?
 b. *Koji je već plakao pevač?
 c. *Koji se već umio pevač?

Srpski jezik zbog malog broja površinskih sintaksičkih manifestacija neakuzativnosti/neergativnosti ne predstavlja dovoljno bogat teren za ispitivanje opšte validnosti opisanih pristupa, ali kada se uzmu u obzir i drugi jezici, uočava se da povratni i uzajamno-povratni oblik ne ispoljavaju uvek ista svojstva, već se u nekim slučajevima poklapaju sa neakuzativnim, a u nekim sa neergativnim glagolima, što opisane analize čini problematičnim.

3.2.3 Neredukcionistički pristup

Neredukcionistički pristup podrazumeva zadržavanje oba glagolska argumenta u strukturi (uzajamno-)povratnog oblika. Tačnije, on pretpostavlja da se refleksivizacija odvija tako što se dva argumenta prelaznog glagola vezuju jedan za drugi na nivou argumentske strukture i zajedno se preslikavaju na funkciju subjekta. Značajnu ulogu u tom procesu ima morfološki znak (u srpskom jeziku *se*), koji svojom strukturom *se* <[...]₁ [...]₁> dovodi do vezivanja. Ovu analizu prvi predlaže Alsina (1996), a u okviru LMT ona se može prikazati na sledeći način:

(14) Neredukcionistička analiza povratnog i uzajamno-povratnog oblika sa se

θ -struktura			[P-A]	[P-P]
a-struktura	<i>braniti</i>	<i>se-</i>	<Arg1 ₁	Arg2 ₁ >
	REFL/REC			
f-struktura			[-o]	[-r]
			\	/
			SUBJ ₁	

Postoje još dva pristupa koja vide subjekat u povratnom i uzajamno-povratnom obliku kao svojevrsnu „hibridnu“ kategoriju. Reinhart i Siloni (2005) smatraju da prilikom izvođenja ovih oblika dolazi do objedinjavanja (engl. bundling) dveju θ -uloga u jednu kompleksnu ulogu, ali da je krajnji ishod uvek neergativan oblik. Sličan pristup, uz moguće razlike u ishodu, predlaže Rákosi (2008), o čijoj analizi će biti reči u sledećem odeljku. Ono što treba istaći jeste da nijedan od ova dva pristupa ne pretpostavlja zadržavanje oba argumenta položaja.

Polazeći od shvatanja (uzajamno-)povratnog oblika kao izvedenog putem zajedničkog preslikavanja argumenata na funkciju subjekta, nedosledno ponašanje u pogledu neakuzativnosti/neergativnosti može se objasniti mogućnošću da se kod pojava osetljivih na prisustvo unutrašnjeg argumenta ispolje neakuzativna svojstva, a kod pojava kod kojih status argumenta nije bitan, neergativna (za detaljnije objašnjenje v. Alsina 1996: 134). Pored toga, u prilog shvatanju prema kome se u argumentskoj strukturi zadržavaju oba argumenta govori i veća povezanost povratnog oblika sa neakuzativnim glagolima, a uzajamno-povratnog oblika sa neergativnim, o čemu govori sledeći odeljak.

3.3 Kontinuumi između gramatičke i leksičke refleksivnosti i recipročnosti

U prethodnom odeljku istakli smo da povratni i uzajamno-povratni oblik nastaju istim (vrlo sličnim) procesima, kao i da imaju jednaka svojstva s obzirom na manifestacije neakuzativnosti/neergativnosti. Međutim, kako primećuje Rákosi (2008: 413), u literaturi se povremeno može naići i na opasku da su recipročni glagoli „aktivniji“ od refleksivnih (što većina pristupa ostavlja po strani prilikom razmatranja pitanja neakuzativnosti).¹¹ Takođe, ukoliko se u razmatranje uključe određeni srodni glagoli, uočava se da je povratni oblik značajniji bliži neakuzativnim, a uzajamno-povratni oblik neergativnim glagolima.

U ovom odeljku pokazujemo kako se ova činjenica uklapa u neredukcionistički pristup prikazan u odeljku 3.2.3. Naša analiza zasniva se na proučavanju svojevrsnog kontinuumu koji se može uočiti između morfosintaksički izvedenog povratnog oblika i neizvedenih neakuzativnih glagola sa jedne strane, i između morfosintaksički izvedenog uzajamno-povratnog oblika i neizvedenih neergativnih glagola sa druge. Konkretno se u refleksivnom domenu fokusiramo na glagole koji izražavaju kretanje ili srodne radnje koje zahvataju ljudsko telo, a u recipročnom na glagole društvenih odnosa sa obaveznim prisustvom više animatnih učesnika. Verujemo da slična analiza

¹¹ Izuzetak je analiza koju predlaže Rákosi (2008), a koja se odnosi na refleksivne i recipročne oblike u mađarskom jeziku obeležene glagolskim afiksima. Ovaj autor pokazuje da se navedeni oblici sintaksički razlikuju i iznosi predlog prema kome u oba slučaja dolazi do „unifikacije“ tematskih uloga, ali je subjekat recipročnog oblika uvek spoljašnji argument, dok subjekat refleksivnog oblika može pod određenim uslovima biti i unutrašnji argument. Detalji ovog pristupa izlaze iz okvira našeg rada, ali smatramo značajnim postojanje analize za neki drugi jezik koja ima zajedničke elemente sa onom koju predlažemo za srpski.

može da se primeni i na druge semantičke domene, ali njih ostavljamo za buduća istraživanja.

U srpskom, kao i u velikom broju drugih jezika, **ima** određeni broj glagola koji su leksikalizovani u povratnom obliku, odnosno ne mogu se upotrebiti bez rečice *se*. Neki od takvih glagola moraju imati više od jednog učesnika, što ih čini bliskim uzajamno-povratnom obliku, odnosno svrstava ih u *leksički* ili *inherentno recipročne glagole* (Knjazev 2007, Siloni 2008); u ovu grupu mogu se uvrstiti glagoli poput *takmičiti se* ili *družiti se*, čije bitno svojstvo je neergativnost. Sa druge strane, neki glagoli leksikalizovani sa *se* imaju samo jednog učesnika i stoga su bliski povratnom obliku i određuju se kao *inherentno refleksivni* (v. npr. Rákosi 2008). Ovi glagoli u srpskom jeziku predstavljaju raznovrsniju grupu, čiju tačnu definiciju je teže dati, budući da među njima ima i neakuzativnih i neergativnih glagola (up. *popeti se*, *pojavit se* i *smejati se*, *igrati se*). Ovde ćemo se fokusirati na neakuzativne glagole, tačnije neakuzativne glagole koji označavaju neku vrstu kretanja, zauzimanja položaja ili srodne telesne radnje.

Jedna od zanimljivih činjenica u vezi sa (uzajamno-)povratnim oblikom jeste postojanje nekoliko vrsta glagola koje se mogu odrediti kao međukategorije između oblika izvedenog morfosintaksičkom operacijom na prelaznom glagolu i glagola sa obaveznim *se*. Članovi ovih međukategorija spadaju u domen inherentne refleksivnosti ili recipročnosti, premda su neki od njih vrlo slični „pravom“ (uzajamno-)povratnom obliku definisanom prema kriterijumu međusobne zamenljivosti *se* i naglašenog oblika *sebe/-jedan drugog* (ili prema samoj mogućnosti prelazne upotrebe glagola). U narednim pododeljcima zasebno analiziramo povratni i uzajamno-povratni oblik i značenjske i sintaksičke promene koje se mogu uočiti kod glagola koji su im bliski. Preko pomenutih međukategorija povezujemo ove oblike i sa nerefleksivnim neakuzativnim i neergativnim glagolima, pokazujući kako predlog iz odeljka 3.2.3 može objasniti kontinuum između povratnog oblika i neakuzativnih glagola (npr. *doći* ili *otići*), kao i uzajamno-povratnog oblika i neergativnih glagola (npr. *sarađivati* ili *pregovarati*).¹² Ideja kontinuuma vezanog za refleksivni domen sreće se i kod pojedinih drugih autora, npr. Kemmer (1993), uz razliku da je njen pristup formulisan u okvirima kognitivne lingvistike i isključivo je semantički zasnovan.

Pre izlaganja analize, treba napomenuti da iz prethodnog odeljka, s obzirom na očuvanost osnovne tematske strukture glagola, zaključujemo da su operacije izvođenja refleksivnog i recipročnog oblika dominantno morfosintaksičke prirode. Dalje će biti pokazano kako su ove operacije povezane sa značenjski bliskim morfosemantičkim alternacijama.

3.3.1 Povratni oblik

Dok kod morfosintaksički izvedenog povratnog oblika rečca *se* alternira sa naglašenom zamenicom *sebe*, kod leksički refleksivnih glagolskih grupa ovo nije slučaj. Tako

¹² Neergativni glagoli poput *sarađivati* ili *pregovarati* u literaturi se najčešće takođe tretiraju kao leksički recipročni (v. npr. Knjazev 2007, Siloni 2008). U domenu refleksivnosti to nije slučaj sa glagolima poput *doći* ili *otići*, iako bi se prema nekim autorima zapravo svi neakuzativni glagoli mogli smatrati inherentno povratnim, odnosno proizvodima „unutrašnje refleksivizacije“ (v. Chierchia 2004).

glagoli poput *pomeriti se* ili *okrenuti se* imaju prelazne parnjake koji mogu imati animatni objekat, ali radnje koju opisuju povratni i prelazni oblik nisu identične, usled čega se ovi glagoli retko javljaju sa naglašenom povratnom zamenicom. Ovoj grupi bliski su glagoli poput *sagnuti se*, *opružiti se*, *protegnuti se*, koji opisuju telesne pokrete ili zauzimanje određenog položaja, i koji imaju prelazni oblik, ali on zahteva upotrebu neanimatnog objekta, pre svega dela tela (*sagnuti glavu*, *opružiti ruku*, *protegnuti noge*), a potpuno isključuje *sebe* (**protegnuti sebe*). Dalje se nadovezuju glagoli koji označavaju promenu lokacije uz obavezno *se*, bez prelaznog oblika (*pojavit se – *pojavit nekoga*). Najzad, ovi glagoli su bliski nepovratnim glagolima kretanja kakvi su *doći*, *stići*, *otići*, koji predstavljaju jednu od centralnih klasa neizvedenih neakuzativnih glagola (v. Sorace 2000). Postepeni prelaz od morfosintaksički izvedenih do potpuno leksikalizovanih povratnih i neizvedenih neakuzativnih glagola može se prikazati na sledeći način:¹³

(15) Kontinuum od refleksivnosti do neakuzativnosti

<i>obučiti se</i>		<i>pomeriti se</i>		<i>sagnuti se</i>		<i>pojavit se</i>		<i>Stići</i>	
[P-A]	[P-P]	[P-A] _i ⁻	[P-P] _i ⁺	[P-A] _i ⁻	[P-P] _i ⁺⁺	[P-P] ^R	[P-P]		
		<	>	<	>	<	>		
<Arg	Arg2 ₁		Arg2 ₁		Arg2 ₁	<Arg1 ₁	>		<Arg1 ₁
1 ₁									
[-o]	[-r]		[-r]		[-r]	[-r]	[-r]		[-r]
\	/								
SUBJ ₁			SUBJ ₁		SUBJ ₁	SUBJ ₁	SUBJ ₁		SUBJ ₁

Osnovu formalizacije čini nekategorični pristup tematskim ulogama, koji omogućava objašnjenje opisanih tendencija putem razlike u proto-agentivnim svojstvima koja nosi učesnik u glagolskoj radnji, što dovodi do klasifikacije argumenta kao [-r] (v. 8a) i ima sintaksičke posledice. Drugim rečima, dok su kod subjekta morfosintaksički izvedenog povratnog oblika podjednako zastupljene osobine agensa i pacijensa, sa svakim sledećim tipom glagola broj agentivnih osobina opada i počinje da dominira uloga pacijensa, koji na kraju ostaje jedina tematska uloga u argumentskoj strukturi glagola. Budući da su glagoli poput *pomeriti se* i *sagnuti se* leksikalizovani kao refleksivni, odnosno ne mogu se regularno (uz zadržavanje istog značenja) izvesti iz prelaznih glagola *pomeriti* i *sagnuti*, smatramo da kod njih prvi argument nije prisutan, dok semantička uloga vezana za njega ostaje implicitno prisutna.

Naime, ako se detaljnije osvrnemo na prvu grupu (*pomeriti se* i sl.), ona se može okarakterisati kao **autokauzativna**, budući da radnja ostaje u okviru jednog učesnika koji je sam uzrokuje (v. npr. Geniušiene 1987). Autokauzativni oblik tesno je povezan ne samo sa refleksivnim, već i sa dekauzativnim oblikom, čija struktura je ilustrovana

¹³ Prikaz je, uz doradu analize, prilagođen iz Miličević (2009: 455).

ispod (prema Kibort 2004: 47), u kome se glagolska radnja odvija spontano (suprotno kauzativnom obliku, u kome je prisutan spoljni kauzator radnje iskazane glagolom).

(16) Dekauzativni oblik¹⁴

θ -struktura		[P-A]	[P-P]
a-struktura	<i>otopiti se</i>	<	 Arg2> [-r]
f-struktura			 SUBJ

Kod autokauzativa u pitanju su glagoli koji imaju prelazni oblik i čije značenje je takvo da mogu imati animatne pacijense. Međutim, dok u slučajevima morfosintaksički izvedenih refleksiva oblici sa *se* i *sebe* (ili sa nerefleksivnim animatnim objektom) imaju isto značenje (17), kod autokauzativa se javlja značenjska razlika, pa tako, na primer, (18a) i (18b) ne podrazumevaju iste pokrete tela vršioca radnje (up. Geniušiene 1987: 87, Kemmer 1993: 60).

- (17)a. Kosta se dobro brani.
b. Kosta sebe dobro brani.

- (18)a. Kosta se pomerio u stranu.
b. Kosta je pomerio Janka u stranu.
c. ?Kosta je pomerio sebe u stranu.

Značenjska razlika dovodi i do sintaksičkih posledica, kao što pokazuje primer (18c), u kome se vidi da postojanje prelaznog oblika ne znači nužno mogućnost izvođenja prelazne povratne konstrukcije. Tačnije, ukoliko i zamislimo kontekst u kome je rečenica sa zamenicom *sebe* potpuno prihvatljiva, kao na primer u igri u kojoj Kostu predstavlja određena figura, (18a) ne implicira (18c) i nije u odnosu međusobne zamenljivosti sa njim, dok (17a) implicira (17b) i sa njim je zamenljivo (up. Rákosi 2008: 418).

Na leksikalizovan refleksivni status takođe ukazuje izostanak dvoznačnosti u pogledu reflektivne/-recipročne interpretacije sa subjektom u množini (19b), koja odlikuje morfosintaksički izvedene oblike (poput 19a).

¹⁴ U nekim analizama dekauzativnog oblika semantička uloga agensa je potpuno eliminisana, kako bi se objasnila nemogućnost njegovog iskazivanja konstrukcijama poput *od strane* + NP_{GEN}. Međutim, moguća je i analiza poput one u (16), prema kojoj (nevoljni) kauzator ostaje dostupan, i barem u nekim jezicima se može sintaksički iskazati, na primer sekundarnim objektom u dativu (npr. *Prosula mi se kafa*; up. Kibort 2004: 53, 377):

θ -struktura		[P-P]	[P-A]
a-struktura	<i>otopiti se</i>	<	Arg2 Arg1> [-r] [+0]
f-struktura		SUBJ	OBJ θ

- (19)a. Kosta i Janko su se branili_{REFL/REC}.
 b. Kosta i Janko su se pomerili_{REFL}.

Zapravo se može reći da je prisustvo rečice *se* kod ovih glagola rezultat autokauzativizacije, a ne refleksivizacije. Naša analiza bliska je u tom smislu onoj koju predlaže Haspelmath, koji naziva glagole poput *pomeriti se* „endorefleksivnim“ i primećuje da se u jezicima koji različito kodiraju refleksivne i dekauzativne oblike (poput turskog) ovi glagoli označavaju dekauzativnim markerom (Haspelmath 1987: 27-28).

Test pomeranja leve grane (prikazan u (20); up. primer (13) u odeljku 3.2.2) takođe ukazuje na neakuzativni status glagola iz ove grupe.

- (20) Koji se pomerio čovek?

Semantički učesnik ovde je dominantnije trpilac radnje nego njen agens, pri čemu obe tematske uloge ostaju u argumentskoj strukturi, što objašnjava postojanje određene doze agentivnosti (kako zapažaju i Geniušiene 1987 i Haspelmath 1987). Tematske uloge su pritom vezane jedna za drugu (što je u prikazu označeno koindeksiranjem), usled čega uloga kuzatora ne može biti iskazana drugim rečeničnim konstituentom.

Glagoli iz naredne grupe, poput *sagnuti se*, imaju prelazni oblik, ali nemaju mogućnost upotrebe sa animatnim, već samo sa objektima koji označavaju delove tela (*sagnuti glavu* : *sagnuti sebe; up. i primere u Haspelmath 1987: 28). Ovi glagoli označavaju telesne pokrete koji su izazvani unutrašnjim dejstvom i u pogledu testa pomeranja leve grane poklapaju se sa prethodnom grupom. U njihovoj argumentskoj strukturi takođe postoji identifikacija na nivou proto-uloga, pri čemu dolazi do dodatnog opadanja broja agentivnih svojstava, na šta ukazuje nemogućnost upotrebe sa animatnim pacijensima.

Preostale leksički refleksivne glagole odlikuje tipično neakuzativno preslikavanje, pri čemu se kod tipa *pojavit se* uočava obavezno obeležavanje rečicom *se*, koje izostaje kod glagola tipa *stići*. Najzad, značajno je napomenuti da činjenica da se promene u argumentskoj strukturi odvijaju na nivou tematskih uloga, dok se sličan proces kod refleksivnog oblika odvija na nivou leksičke tranzitivnosti, govori u prilog troslojnom modelu argumentске strukture.

3.3.2 Uzajamno-povratni oblik

Kod morfosintaksički izvedenog uzajamno-povratnog oblika može se uočiti mogućnost alternacije između *se* i *jedan drugog*, pri čemu se osnovno glagolsko značenje zadržava u oba slučaja (up. *Marta i Kosta se vole* i *Marta i Kosta vole jedno drugo*). Međutim, neki od glagola koji se tipično smatraju „pravim“ uzajamno-povratnim zapravo u recipročnom obliku imaju izmenjeno značenje u odnosu na prelaznu upotrebu. Među takve glagole mogu se svrstati npr. *videti se*, *čuti se*, *naći se*, u značenju ‘sastati se’, ‘razgovarati’. Ovi glagoli se mogu koristiti prelazno, sa animatnim recipročnim ili nerekipročnim objektima, ali tada imaju svoje osnovno značenje (npr. glagola percepcije). U leksikalizovanoj upotrebi odlikuje ih i mogućnost upotrebe sa subjektom u jedini i recipročnom dopunom u instrumentalu (*Marta se čula sa Kostom*), koja je karakteristična i za ostale leksički recipročne glagole i smatra se glavnim sintaksičkim

pokazateljem leksikalizovanog statusa recipročnosti (v. npr. Stipčević 2012). Zatim, značajnu klasu čine glagoli koji imaju prelazni oblik koji i sam ima recipročno značenje i traži objekat u množini, ili objekat u jedinini i socijativnu dopunu u instrumentalu. U pitanju su glagoli poput *pomiriti se* i *ujediniti se* (*Kosta i Marta su se pomirili - Kosta se pomirio sa Martom : Janko je pomirio Kostu i Martu - Janko je pomirio Kostu sa Martom*). Bliski njima su glagoli poput *družiti se* i *takmičiti se*, bez prelaznog oblika. Najzad, na njih se nadovezuju glagoli recipročnog značenja koji nisu morfološki obeleženi (*sarađivati*, *pregovarati*, *ratovati*), i koji spadaju u centralnu skupinu neergativnih glagola koji označavaju kontrolisane procese (Sorace 2000). Celokupan recipročni kontinuum rezimiran je u (21).¹⁵

(21) Kontinuum od recipročnosti do neergativnosti

<i>voleti se</i>		<i>videti se</i>		<i>pomiriti se</i>		<i>takmičiti se</i>	<i>sarađivati</i>
[P-A]	[P-P]	[P-A] _i ⁺	[P-P] _i ⁻	[P-A] _i ⁺⁺	[P-P] _i ⁻⁻	[P-A] ^R	[P-A]
			>		>		
<Arg	Arg2 ₁	<Arg	>	<Arg	>	<Arg1 ₁ >	<Arg1 ₁
1 ₁	>	1 ₁		1 ₁			>
[-o]	[-r]	[-o]		[-o]		[-o]	[-o]
\	/						
SUBJ ₁		SUBJ ₁		SUBJ ₁		SUBJ ₁	SUBJ ₁

Među recipročne glagole tipa *videti se* ovde ubrajamo samo leksikalizovane refleksivne glagole, čije značenje je delimično izmenjeno u odnosu na prelazne parnjake i označava jedinstvene radnje, a ne zbir više pojedinačnih radnji (v. npr. Kemmer 1993). Ovi glagoli imaju mogućnost upotrebe sa recipročnom dopunom (22a), dok se sa zameničkim izrazom *jedan drugog* koriste pre svega u doslovnom značenju (22b).

(22)a. Kosta se juče čuo sa Jankom.

b. Kosta i Janko nikad ne čuju jedan drugog preko telefona.

S obzirom na naglašenije prisustvo proto-agentivnih osobina, preostali argument ovih glagola dobija klasifikaciju [-o], što vodi izvođenju neergativnog oblika, na šta ukazuje nemogućnost pomeranja leve grane (23). Slično kao kod refleksivnih glagola, drugi semantički učesnik ostaje implicitno prisutan.

(23) *Koji su se čuli ljudi?¹⁶

Zatim, glagoli poput *pomiriti se* učestvuju u kauzativnoj alternaciji, odnosno sa svojim prelaznim parnjacima su u odnosu kauzativne i nekauzativne realizacije. Kao što je pokazano u (16), na primeru oblika *otopiti se*, dekauzativizacija dovodi do izvođenja nekauzativnog oblika, u kome se na funkciju subjekta preslikava unutrašnji argument,

¹⁵ Prikaz je takođe prilagođen iz Miličević (2009: 455).

¹⁶ Primer (23) prihvatljiv je u bezličnom tumačenju.

odnosno pacijens. Pojedini autori, poput Siloni (2008: 492) analizu sličnu ovoj primenjuju i na dekauzativne recipročne glagole, ističući da se radi o neakuzativnim predikatima. Mi smatramo da je takva analiza validna u slučaju recipročnih glagola koji su zaista dekauzativni, poput *izmešati se* u rečenici *Boje su se izmešale*, ali da se u slučajevima u kojima učesnici u glagolskoj radnji imaju veliki broj proto-agentivnih svojstava, zapravo radi o autokauzativnom obliku (up. Knjazev 2007: 138). Osnovno svojstvo autokauzativnog recipročnog oblika ovde nije odsustvo agensa (kauzatora), već njegova izjednačenost, odnosno koindeksiranost sa pacijensom.

U prilog ovakvom shvatanju ide činjenica da je uz dekauzativne oblike u srpskom jeziku moguće iskazati (nevoljnog) kauzatora u dativu ((24a), up. i napomenu 15), dok sa autokauzativnim oblicima ta mogućnost ne postoji ((24b), v. i Miličević 2012) usled toga što je uloga agensa već dodeljena subjektu.

(24)a. Slikaru su se slučajno izmešale boje.

b. *Učitelju su se slučajno pomirili učenici.

Kod recipročnog autokauzativnog oblika teže je nego kod refleksivnog utvrditi postojanje razlike u značenju u odnosu na prelaznu varijantu. Međutim, već i sama činjenica da se kauzator zadržava u argumentskoj strukturi glagola dok se pacijentivne osobe gube navodi na zaključak da je i ovde u pitanju morfosemantička argumentska alternacija.

Najzad, *takmičiti se* predstavlja grupu neizvedenih recipročnih glagola obeleženih prisustvom rečice *se*, a ovim glagolima blizak je neizvedeni i neobeleženi tip *sarađivati*.

Slično kao kod povratnosti, može se uočiti postupni prelaz od morfosintaksički izvedenog recipročnog oblika do glagola čija recipročnost je leksikalizovana, uz prisustvo rečice *se* ili bez nje. Razlika je u tome što se u ovom slučaju postepeno gube svojstva pacijensa, dok su agentivna svojstva sve naglašenija, i na kraju kontinuuma jedina prisutna. Tačnije, učesnici u radnji iskazanoj leksički recipročnim glagolima nisu više agensi i pacijensi, već agensi i *partneri* (Rákosi 2008: 424) ili *koagensi* (Petrović 2000: 443).

Ako uporedimo kontinuum u (15) i (21), jasno je da oni potvrđuju postojanje sintaksički relevantnih značenjskih razlika između povratnog i uzajamno-povratnog oblika, odnosno razlika između leksikalizovanih glagola na koje se svaki od ovih oblika nadovezuje. Zahvaljujući pretpostavljenom prisustvu oba argumenta, neredukcionistički pristup izložen u odeljku 3.2.3 može da objasni ovu razliku, a uz to pomoću oslanjanja na nekategorične tematske uloge može da prikaže i razlike između podgrupa glagola duž kontinuuma. Uz to, razlika između morfosintaksički i morfosemantički izvedenih glagola i glagolskih oblika ukazuje na značaj troslojnog prikaza argumentске strukture.

4. Zaključak

U radu je formalnim sredstvima teorije leksičkog preslikavanja prikazano više analiza povratnog i uzajamno-povratnog oblika obeleženog rečicom *se*. Prelazna analiza je odbačena usled postojanja velike količine empirijskih podataka koji govore protiv nje.

Neakuzativna i neergativna analiza su označene kao problematične usled nedoslednosti u ponašanju (uzajamno-)povratnog oblika u testovima neakuzativnosti. Najzad, kao najbolje rešenje je istaknuta neredukcionistička analiza prema modelu koji predlaže Alsina (1996) i koja podrazumeva vezivanje i zajedničko preslikavanje dva argumenta na funkciju subjekta. Konkretno, pokazano je da ova analiza objašnjava naglašeniju povezanost povratnog oblika sa neakuzativnim, a uzajamno-povratnog sa neergativnim glagolima.

Elementi ponuđene analize koje je potrebno dodatno razraditi tiču se pre svega preciznijeg određivanja osobina tematskih proto-uloga koje su značajne za definisanje različitih leksički recipročnih i refleksivnih glagola. Takođe, budući da je analiza razlika između refleksivnosti i recipročnosti o kojoj je bilo reči zasnovana na užim semantičkim domenima, buduća istraživanja treba da provere da li sličan princip može da objasni i druge domene, poput psiholoških predikata (*uplašiti se, naljutiti se* i sl.) i glagola koji označavaju povrede (*udaviti se, poseći se* i sl.), a zatim i refleksivni i recipročni domen u celini – postojanje dekauzativnog recipročnog oblika ukazuje na to da nisu svi leksički recipročni glagoli neergativni, kao što po svoj prilici nisu ni svi inherentno refleksivni glagoli neakuzativni. Najzad, i sami pojmovi neakuzativnosti i neergativnosti i dalje su nedovoljno proučeni u srpskom jeziku i jedan od velikih zadataka budućih istraživanja trebalo bi da predstavlja pronalaženje pouzdanijih sintaksičkih kriterijuma za njihovo razlikovanje.

Literatura

- Ackerman, F., & Moore, J. (2001). *Proto-Properties and Grammatical Encoding: A Correspondence Theory of Argument Selection*. Stanford: CSLI Publications.
- Aljović, N. (2000). Unaccusativity and aspect in SerBoCroatian. U C. Czinglar, K. Köhler E. Thrift, E. J. van der Torre i M. Zimmermann (ur.), *eds, 1-15*. Leiden: SOLE.
- Alsina, A. (1996). *The Role of Argument Structure in Grammar: Evidence from Romance*. Stanford: CSLI Publications.
- Avgustinova, T., Skut, W., & Uszkoreit, H. (1999). Typological similarities in HPSG. U R. D. Borsley i A. Przejórkowski (ur.), *Slavic in Head-Driven Phrase Structure Grammar*. Stanford: CSLI Publications. 1-28.
- Blevins, J. P. (2003). Passives and impersonals. *Linguistic Inquiry* 39, 473-520.
- Bresnan, J., & Kanerva, J. M. (1989). Locative inversion in Chicheŵa: A case study of factorization in grammar. *Linguistic Inquiry* 21, 1-50.
- Bresnan, J., & Zaenen, A. (1990). Deep unaccusativity in LFG. U K. Dziwirek, P. Farrell i E. Mejías-Bikandi (ur.), *Grammatical Relations: A Cross-Theoretical Perspective*. Stanford: CSLI Publications. 45-57.
- Chierchia, G. (2004). A semantics for unaccusatives and its syntactic consequences. U A. Alexiadou, E. Anagnostopoulou i M. Everaert (ur.), *Unaccusativity Puzzle: Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*. Oxford: Oxford University Press. 22-59.
- De Alencar, L. F., & Kelling, C. (2005). Are reflexive constructions transitive or intransitive? Evidence from German and Romance. U M. Butt i T. H. King (ur.), *Proceedings of the LFG05 Conference*. Stanford: CSLI Publications. 1-20.

- Dimitriadis, A. (2004, u rukopisu). Discontinuous reciprocals. University of Utrecht.
- Dowty, D. (1991). Thematic proto-roles and argument selection. *Language* 67, 547–619.
- Geniušienė, E. (1987). *The Typology of Reflexives*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Grimshaw, J. (1982). On the lexical representation of Romance reflexive clitics. U J. Bresnan (ur.), *The Mental Representation of Grammatical Relations*, Cambridge, MA and London: MIT Press. 87–148.
- Grimshaw, J. (1990). *Argument Structure*. Cambridge, MA & London: MIT Press.
- Haspelmath, M. (1987). *Transitivity Alternations of the Anticausative Type*. Arbeitspapier 5. Institut für Sprachwissenschaft, Universität zu Köln.
- Haspelmath, M. (2002). *Understanding Morphology*. London: Arnold.
- Ivić, M. (1961/62). Jedan problem slovenske sintagmatike osvetljen transformacionim metodom (gramatička uloga morfeme se u srpskohrvatskom jeziku). *Južnoslovenski filolog* 25, 137–148.
- Kemmer, S. (1993). *The Middle Voice*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Kibort, A. (2004). Passive and Passive-Like Constructions in English and Polish. Doktorska disertacija. University of Cambridge.
- Knjazev, J. P. (2007). Lexical reciprocals as a means of expressing reciprocal situations. U V. Nedjalkov (ur.), *Reciprocal Constructions*, Amsterdam: John Benjamins. 115–146.
- Marelj, M. (2004). *Middles and Argument Structure across Languages*. LOT Dissertation Series 88. Utrecht: LOT Publications.
- Miličević, M. (2009). On the status of clitic reflexives and reciprocals in Italian and Serbian. U M. Butt i T. H. King (ur.), *Proceedings of the LFG09 Conference*. Stanford: CSLI Publications. 441–458.
- Miličević, M. (2012). O problemu klasifikacije dekauzativnih recipročnih glagola u srpskom jeziku. U S. Gudurić (ur.), *Jezici i kulture u vremenu i prostoru I*. Novi Sad: Filozofski fakultet. 493–501.
- Moskvljević, J. (1997). Leksička detranzitivizacija i analiza pravih povratnih glagola u srpskom jeziku. *Južnoslovenski filolog* 53, 107–114.
- Petrović, V. (2000). O predloškom objektu u srpskom jeziku. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 43, 437–445.
- Progovac, Lj. (2005). *A Syntax of Serbian: Clausal Architecture*. Bloomington: Slavica.
- Rákosi, Gy. (2008). The inherently reflexive and the inherently reciprocal predicate in Hungarian: Each to their own argument structure. U E. König i V. Gast (ur.), *Reciprocals and Reflexives: Theoretical and Typological Explorations*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter. 411–450.
- Rappaport Hovav, M., & Levin, B. (1998). Building verb meaning. U M. Butt i W. Gender (ur.), *The Projection of Arguments: Lexical and Compositional Factors*. Stanford: CSLI Publications. 97–134.
- Reinhart, T., & Siloni, T. (2004). Against the unaccusative analysis of reflexives. U A. Alexiadou, E. Anagnostopoulou i M. Everaert (ur.), *Unaccusativity Puzzle: Explorations of the Syntax-Lexicon Interface*. Oxford: Oxford University Press. 159–180.
- Reinhart, T., & Siloni, T. (2005). The Lexicon-Syntax Parameter: Reflexivization and other arity operations. *Linguistic Inquiry* 36, 389–436.

- Samardžić, T. (2006). Reč *se* u argumentskoj strukturi ditranzitivnih glagola. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 35(1), 179–193.
- Sells, P., Zaenen, A., & Zec, D. (1987). Reflexivization variation: Relations between syntax, semantics, and lexical structure. U I. Masayo, S. Wechsler i D. Zec (ur.), *Working Papers in Grammatical Theory and Discourse Structure: Interactions of Morphology, Syntax and Discourse*. Stanford: CSLI Publications. 169–238.
- Siloni, T. (2008). The syntax of reciprocal verbs: An overview. U E. König i V. Gast (ur.), *Reciprocals and Reflexives: Theoretical and Typological Explorations*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter. 451–498.
- Sorace, A. (2000). Gradients in auxiliary selection with intransitive verbs. *Language* 76, 859–890.
- Stanojčić, Ž., & Popović, Lj. (2008). *Gramatika srpskoga jezika*. 11. izdanje. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Stevanović, M. (1961/62). Problemi glagolskog roda i povratni glagoli u srpskohrvatskom jeziku. *Južnoslovenski filolog* 25, 1–47.
- Stipčević, B. (2012). Recipročni glagoli sa socijativnim instrumentalom. *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 41(3), 237–299.
- Wehrli, E. (1986). On some properties of French clitic *se*. U H. Borer (ur.), *Syntax and Semantics 19: The Syntax of Pronominal Clitics*. Orlando: Academic Press. 263–283.
- Williams, E. (1980). Predication. *Linguistic Inquiry* 11, 203–238.
- Zaenen, A. (1993). Unaccusativity in Dutch: Integrating syntax and lexical semantics. U J. Pustejovsky (ur.), *Semantics and the Lexicon*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. 129–161.

Between unaccusativity and unergativity: Reflexive, reciprocal and autocausative *se*

This paper provides an overview of the analyses proposed within the framework of Lexical-Functional Grammar and its Lexical Mapping Theory for *se*-marked argument alternations in Serbian, in particular for reflexive (*obući se* 'dress') and reciprocal (*voleti se* 'love each other') formation. We single out as most explanatory the intransitive analysis that assumes reflexive and reciprocal formation to involve detransitivization of the predicate, but with both arguments kept in the a-structure and jointly mapped onto the subject function. In support of this analysis, we look at the close relationship between inherent reflexives and unmarked unaccusatives on the one hand, and inherent reciprocals and unmarked unergatives on the other. We also establish that the alternations that lead to reflexive and reciprocal formation are predominantly morphosyntactic in nature, i.e. they operate by preserving the thematic layer while bringing about changes in the mapping between a-structure valence slots and syntactic functions. Lastly, we look at the autocausative forms (*pomeriti se* 'move'; *ujediniti se* 'unite'), for which we propose a morphosemantic analysis.

Keywords: LFG, lexical mapping theory, particle *se*, reflexives, reciprocals, autocausative.